

ČEVLJARSKI MUZEJ V TURNIŠČU

Začetek sodelovanja med Osnovno šolo Turnišče in Pokrajinskim muzejem Murska Sobota

V Pokrajinskem muzeju Murska Sobota so leta 2002 ugotovili, da je v regiji Pomurje (26 občin) veliko zasebnih zbiralcev in manjših zbirk, nekatere med njimi so v prostoru že znane in uveljavljene, predmeti v njih pa niso evidentirani, tako da o razstavljenih predmetih ni jasne provenience. Zato se je muzej odločil, da s svojim strokovnim znanjem zbiralcem pomaga pri dokumentiranju, hkrati pa uredi popis in pregled zbiralcev, zbirk in predmetov in s tem register premične dediščine zunaj matične ustanove. Poslani so bili dopisi in vprašalniki občanom, šolam, župniščem, društvom in zasebnikom.

Osnovna šola Turnišče je bila izbrana v projektu Skriti zaklad, ki ga je za šolsko leto 2002/2003 razpisalo Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Svoj projekt so poimenovali »Zakaj bi hodil bos ... s čevlji si lahko služim kruh«. Projekt spada med razvojno-aplikativne projekte, pri katerih naj bi se krepili socializacijski cilji, med katere spada tudi odnos do ohranjanja kulturne dediščine, v tem primeru čevljarjske zbirke. Ker je bila stavba v slabem stanju, predmeti pa izpostavljeni propadanju in neurejeni, je osnovna šola zaprosila za strokovno pomoč muzej v Murski Soboti.

Zbirka

Čevljarjski muzej, na katerega so vplivali večletna cehovska obrt, tradicija čevljarstva, čevljarji in obrat tovarne obutve Planika, je bil leta 1979 postavljen nasproti tovarniškega obrata in osnovne šole. Planika je postavila stavbo, na novo zgrajeno *cimpračo*, pokrito s slamo (zunanja podoba stanovanjske hiše je enaka *cimprači*, material pa ne!), domači čevljarji so darovali čevljarjske predmete in orodja iz 19. in 20. stoletja, domače turistično društvo in osnovna šola pa sta skrbela za ogled in vodenje po zbirki.

Zbrani predmeti so bili razstavljeni v enem izmed treh prostorov v stavbi: neinventarizirani, nesistematizirani, poškodovani od vlage in neosvetljeni, torej je bil obisk mogoč samo pri dnevni svetlobi. Poleg čevljarjskih so bili še etnološki predmeti, ki brez povezave in zgodbe niso imeli svoje »funkcije« v prostoru.

Po temeljitem pregledu stanja zbirke in predmetov sta si muzej in šola razdelila vloge: muzej bo strokovno vodil delo, šola pa bo pod vodstvom učiteljev delo porazdelila učencem višjih razredov.

Muzejska etnologinja in muzejski konservator - restavrator sta učiteljem svetovala pri pravilnem dokumentiranju in zavarovanju predmetov. Učenci so vse predmete iz stavbe preselili v suhe šolske prostore. Tam so najprej izločili tiste, ki ne spadajo v zbirko, jih očistili in v zaprtem, nedostopnem prostoru uplinili. Vse predmete so dokumentirali: na pripravljen, prirejen obrazec so vsakemu predmetu s pomočjo čevljarjev, ki so predmete darovali in o njih vedeli povedati njegov izvor, »napisali zgodbo«. Predmeti so bili tudi fotografirani. Obnovljena je bila tudi stavba: vstavljeni so bili zračniki, streha na novo pokrita s slamo, napeljana električna, prepleskani notranjost in zunanost. Sprejet je bil nadaljnji način zbiranja, in sicer, da poleg obstoječih čevljarjskih predmetov otroci v domačem kraju zberejo še tiste, ki za popolno predstavitev čevljarjske delavnice manjkajo, in etnološke predmete za opremo stanovanjskega dela čevljarjeve družine.

Tako je bilo inventariziranih 314 kosov v čevljarjski in 67 kosov v etnološki zbirki. Od 381 predmetov je bilo na novo - za potrebe stalne razstave - pridobljenih približno 30 predmetov. V levem prostoru stavbe je rekonstrukcija čevljarjske delavnice. Predmeti so s pomočjo domačih čevljarjev postavljeni tja, kamor spadajo po svoji funkciji. Središče delavnice je dodatno osvetljen leseni *pankl*, delovna miza, okrog katerega se je odvijalo čevljarjevo delo in s tem posredno tudi življenje cele družine. Prostor je poln čevljarjskega orodja, risb in končnih izdelkov. Sekundarno vlogo v istem prostoru ima že vgrajen odprt kuhinjski prostor, opremljen s kuhinjskim posodjem. Na novo je bil javnosti odprt desni bivanjski prostor, za katerega je bilo z načrtnim zbiranjem pridobljenih največ etnoloških predmetov bivanjske kulture: kosi pohištva, gospodinjski predmeti in predmeti za vsakdanjo rabo. Nekaj predmetov je bilo narejenih na novo, kot na primer leseni pljuvalnik. Prostor bo v nadaljevanju projekta služil kot »živi muzej«, namenjen delavnicam, predavanjem, ogledu posnete filmske dokumentacije in druženju lokalnih društev.

Prvi del projekta je bil junija 2003 končan z javnim odprtjem. »Opravljenega je bilo veliko dela. Srečali smo se s problemi usklajevanja in delovnega prostora, ki je bil temen, vlažen in mrzel. Delo je temeljilo na raziskovanju, proučevanju, radovednosti in spoznavanju čevljarjske obrti. Naše delo je bilo uspešno, saj nam je uspelo v ohranjanje kulturne dediščine v kraju vključiti ne le učence, ampak tudi Občino Turnišče in občane. S tem pa postaja skrb za našo dediščino naša skupna

skrb.«¹

Zaključek

Pri projektu je sodelovalo veliko akterjev: zaposleni in učenci osnovne šole; Občina Turnišče in Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, ki sta projekt financirala; domačini, ki so predmete podarili ter posodili, in Pokrajinski muzej Murska Sobota, ki je strokovno vodil projekt.

Razstavo v prvi fazi projekta »Zakaj bi hodil bos ... s čevlji si lahko služim kruh« spremlja zloženka, po predhodni prijavi so organizirana tudi vodstva, ki jih koordinirajo šola, turistično društvo in občina. Tako je bila muzeju predana kopija inventarizacije vseh predmetov v zbirki in s tem pregled nad čevljarstvo dediščino zunaj matične ustanove, hkrati pa muzej skrbi za stanje te zbirke (redno prezračevanje, pridobivanje novih predmetov). V nadaljevanju projekta bo zmontirana filmska dokumentacija - posnetega strojnega dela v obratu Planika; v trajno last pa je bilo med projektom dano Občini pismo Marije Terezije iz leta 1770. Zgodovinski spomin in dediščina čevljarstva z na novo obnovl-

jeno zbirko tako ostaja tam, kjer si zasluži - v kraju, ki je znan po čevljarški obrti in dejavnosti že od 16. stoletja naprej.

Viri:

- Štefan Čizmazija, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Ivan Koren, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Štefan Ternaš, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Alojz Zdravec, upokojeni čevljar, Turnišče,
- Jože Zavec, upokojeni čevljar, Turnišče.

Literatura:

- Bence, Jože** 1977: Zgodovina Turnišča skozi stoletja. Maribor, Seminarska naloga.
- Sobočan, Bojan** 1998: Od čevljarške obrti do čevljarške industrije v Turnišču. Turnišče.

¹ Silva Mesarič, učiteljica OŠ Turnišče

Poljudni članek/1.05

Jožica Koder

PESNICA DORCA KRALJEVA (1913-1994) SREDI KULTURNEGA ŽIVLJENJA V TRŽIČU

*Ko v jutranjem soncu
planine žare,
v višave sinje
želi si srce.*

*Tam gor na planini
pozabiš skrbi,
tam srce tvoje v tihem sreči žari. /Dorca Kralj, iz pesmi Ko v
jutranjem soncu/*

Tržič ni le kraj, znan po različnih kulturnih zanimivostih in še posebej po lepoti okoliških gora. Tu so živeli ljudje, ki so svojemu kraju znali dati svoje delo, misli, ga bogatili, opevali in spoštovali. Med njimi so bili pesniki, kulturniki, znanstveniki in gospodarstveniki.

Tudi danes so med nami ustvarjalci, ki pišejo verze, pojejo, igrajo ali nam kako drugače lepšajo delovne in praznične dni.

So reči, ki jih je vredno zapisati in tako ohranjati kulturno dediščino za prihodnost.

Ustvarjalka te dediščine je bila tudi Dorca Kraljeva, pesnica, igralka, pevka, recitatorka, poznavalka starih tržiških šeg in navad.

Mnogi smo hodili k njej na dom po verze. Marsikatera njena pesem se dotakne čustev vsakogar od nas, zato je kot ponarodela;

jo pojemo, slišimo po radiu, živi med nami. Kot del tržiškega duhovnega bogastva bo živela tudi za prihodnje rodove.

Njeni prijatelji in znanci smo ji pravili mama Dorca ali Dorca mama, tako je želela, ni hotela slišati besede gospa.

Rodila se je leta 1913, pred devetdesetimi leti, na Slapu pri Tržiču. Bila je eden od desetih otrok tržiške delavske družine, tovarniška delavka, žena, mati.

Še štirinajst let ni bila stara, ko je odšla služiti kruh v tovarno Lepenka na Slapu pri Tržiču, zatem se je zaposlila v tovarni Peko, njeno zadnje delovno mesto je bilo v Bombažni predilnici in tkalnici v Tržiču. Leta 1963 je odšla v pokoj. Tudi leta v pokoj je živela ustvarjalno.

Večkrat sem bila pri njej s prošnjo, da bi napisala kakšno pesem za šolsko glasilo Stezice, katerega mentorica sem bila več kot dvajset let, ko sem na osnovni šoli v Bistrici pri Tržiču poučevala slovenski jezik. Nikoli nisem odšla praznih rok. Bogatila me je s svojim vedenjem o življenju v Tržiču, zlasti na področju kulture. Z njo se je srečalo več generacij mojih učencev. Živo mi bo ostal v spominu tisti davni Miklavžev večer leta 1986, ko sva s kolegico Maco Štumfelnovo s skupino mladih novinarjev bistriške šole prišli k njej na pogovor o njenem življenju in ustvarjanju. Še posebej o njenih pesmih. Še danes jo vidim, vsa nasmehana, v značilnem črnem predpasniku iz klota, nas je povabila v kuhin-